

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Η πόλη στη λογοτεχνία»

Συγγραφή: ΣΠΥΡΟΣ ΚΙΟΣΣΕΣ

Εφαρμογή: ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΜΟΥΡΛΑ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2014

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Η πόλη στη λογοτεχνία

Εφαρμογή σεναρίου

Κατερίνα Μουρλά

Δημιουργία σεναρίου

Σπύρος Κιοσσές

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Λογοτεχνία

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

2^ο Πειραματικό Γενικό Λύκειο Αθηνών

Χρονολογία

Από 16-03-2015 έως 26-03-2015.

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

5 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος:

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: κλειστή ομάδα μαθήματος στο Facebook.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Τόσο η εκπαιδευτικός όσο και οι μαθητές έπρεπε να είναι εξοικειωμένοι με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας, καθώς οι δραστηριότητες στο σχολείο εκπονήθηκαν από τους μαθητές ανά ομάδες. Η εκπαιδευτικός έπρεπε να παρακολουθεί την πρόοδο των ομαδικών εργασιών των μαθητών στη σχολική τάξη και στον εικονικό ψηφιακό χώρο στον οποίο αναρτώνταν οι εργασίες. Ανάλογα με την ποιότητα των εργασιών και τις απορίες των μαθητών η εκπαιδευτικός επενέβαινε, εξηγούσε, έδινε κατευθύνσεις, σχολίαζε το τελικό προϊόν είτε μέσα στη σχολική τάξη είτε στον εικονικό ψηφιακό χώρο. Οι μαθητές παρακολουθούσαν τις επεμβάσεις της διδάσκουσας και προχωρούσαν στις απαραίτητες διορθώσεις. Επιπλέον προϋπόθεση για την εφαρμογή του σεναρίου αποτέλεσε η ευχέρεια στη χρήση του προγράμματος επεξεργασίας κειμένου (Word), του φυλλομετρητή (Internet), καθώς και η γνώση διαχείρισης ψηφιακής τάξης. Τέλος, το σχολείο έπρεπε να διαθέτει εργαστήριο πληροφορικής με έξι τουλάχιστον ηλεκτρονικούς υπολογιστές και δυνατότητα κεντρικής προβολής σε ειδική αίθουσα προβολών ή στο εργαστήριο.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Σπύρος Κιοσσές, Η πόλη στη λογοτεχνία, Νεοελληνική Λογοτεχνία Β΄ Λυκείου, 2011.

Το σενάριο αντλεί

Οι προϋποθέσεις υλοποίησης αντλήθηκαν από το σενάριο του Χ. Μαδενλή, Σπουδή στον υπερρεαλισμό, Νεοελληνική Λογοτεχνία Α΄ Λυκείου, 2014.

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εφαρμογή προέρχεται από ένα πολύ μεγαλύτερο παραδειγματικό σενάριο στο πλαίσιο της ευρύτερης θεματικής ενότητας «Λογοτεχνικές αναπαραστάσεις του χώρου». Είχε ως στόχο να κατανοήσουν οι μαθητές τον τρόπο με τον οποίο

λειτουργεί στη λογοτεχνία η έννοια της πόλης με τα συγκεκριμένα τμήματά της (λ.χ. δρόμους, πλατείες, συνοικίες κλπ.), η οποία δεν αποτελεί απλώς το σκηνικό πλαίσιο δράσης των ηρώων, αλλά είναι αναπόσπαστο στοιχείο της αφηγηματικής δομής. Προωθεί την εξέλιξη της πλοκής, συντελεί στη διαμόρφωση της ψυχολογίας και της προσωπικότητας των ηρώων, επηρεάζει τις επιλογές τους, τους παρέχει ή τους στερεί δυνατότητες δράσης. Οι πόλεις αναπλάθουν και “σχολιάζουν” λογοτεχνικά τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που οδηγούν στην ανάπτυξη των σύγχρονων πόλεων και στις ποικίλες μεταμορφώσεις τους, τη διαμόρφωση της αστικής τάξης, τις ιδεολογικές ζυμώσεις και εν γένει τις νέες συνθήκες ατομικής και συλλογικής εμπειρίας που αναφύονται στο αστικό περιβάλλον.

Το σενάριο επικεντρώνεται σε μία πόλη, τη Σμύρνη πριν την καταστροφή του 1922. Εκτός από λογοτεχνικά κείμενα εντός και εκτός του σχολικού εγχειριδίου, χρησιμοποιήθηκε ένα ψηφιακό περιβάλλον στο οποίο είναι διαθέσιμο οπτικοακουστικό υλικό και πλήθος λογοτεχνικών αποσπασμάτων για τη συγκεκριμένη πόλη. Με τον τρόπο αυτό προκλήθηκε η συγκινησιακή φόρτιση και η εμπλοκή των μαθητών στο λογοτεχνικό έργο, ενεργοποιήθηκε το συναισθηματικό-βιωματικό τους απόθεμα στην κατασκευή ερμηνειών και τέθηκαν ως αναγνώστες σε κεντρική θέση της αναγνωστικής διαδικασίας.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το αρχικό σενάριο, οι μαθητές, δουλεύοντας σε ομάδες και με την καθοδήγηση της διδάσκουσας, διάβασαν λογοτεχνικά αποσπάσματα και είδαν οπτικοακουστικό υλικό για να ανακαλύψουν τη φυσιογνωμία της πόλης της Σμύρνης πριν την καταστροφή του 1922. Επιπλέον, ενημερώθηκαν για τις κοινωνικές-οικονομικές συνθήκες της πόλης μέσα από λογοτεχνικά κείμενα και προσωπικές μαρτυρίες. Η περιήγησή τους στο ποικίλο υλικό του ψηφιακού περιβάλλοντος τους έδωσε τη δυνατότητα να κατανοήσουν ότι ο τρόπος παρουσίασης μίας πόλης δεν

μπορεί να είναι αντικειμενικός, αλλά είναι μία πράξη πρόσληψης και ερμηνείας της, πρωτίστως από τον συγγραφέα και έπειτα από εκείνους ως αναγνώστες. Η εργασία τους σε ομάδες και η συζήτηση στην ολομέλεια αποσκοπούσε στη διαμόρφωση κριτικής στάσης απέναντι στο διαδίκτυο και στο υλικό που προσφέρει και έδωσε αφορμή για συνεργασία και διάλογο.

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε γενικά οι μαθητές:

- να συνειδητοποιήσουν ότι διαφορετικοί συγγραφείς (αλλά και κάτοικοι) σε διαφορετική χρονική στιγμή προσεγγίζουν και συλλαμβάνουν την πόλη με ποικίλο τρόπο, ανάλογα με την προοπτική που τους παρέχει η κοινωνική τάξη, η ιδεολογία, η θρησκεία, η καταγωγή, το φύλο, το επάγγελμα, τα προσωπικά βιώματα κλπ,
- να αντιληφθούν τη διάδραση του χωροχρονικού πλαισίου με το άτομο, καθώς και τη σημασία της συλλογικής εμπειρίας και μνήμης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας και της ιδεολογίας του ατόμου,
- να συνδέσουν και να συγκρίνουν την προσωπική εμπειρία της πόλης με τις λογοτεχνικές αναπαραστάσεις της,
- να επεκτείνουν και να εμβαθύνουν τη γνώση του περιβάλλοντος χώρου ενισχύοντας την αυτοσυνειδησία τους μέσα από αυτήν τη διερεύνηση.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με τη διδασκαλία του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές:

- να κατανοήσουν τη διαδικασία *κατασκευής* της πόλης μέσα στο λογοτεχνικό κείμενο και την ειδικότερη σημασιοδοτική της αξία για το σύνολο του έργου (δεν πρόκειται για φωτογραφική αναπαράστασή της, αλλά για λογοτεχνική ανάπλαση, η οποία αξιοποιεί συγκεκριμένες τεχνικές και φέρει ένα ιδιαίτερο νόημα),

- να εντοπίσουν τη λειτουργία της πόλης στην ευρύτερη σύνθεση του λογοτεχνικού έργου και την αξία της ως φορέα νοήματος.

Γραμματισμοί

Με την ολοκλήρωση του σεναρίου επιδιώχθηκε οι μαθητές να είναι σε θέση:

- να ανιχνεύουν την ανθρωπογεωγραφία της πόλης στη λογοτεχνία (τόπος, άνθρωποι, χρονικός εντοπισμός στη δυναμική συνάρτηση μεταξύ τους) κατά την πορεία της στον χρόνο,
- να κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνική αφήγηση και η περιγραφή, όπως και οι ειδικότερες αφηγηματικές τεχνικές (λ.χ. ανάμνηση, αναδρομική αφήγηση, εσωτερικός μονόλογος) “κατασκευάζουν” την πόλη και δομούν τα συστατικά της στοιχεία,
- να επισημαίνουν τους ποικίλους (και συχνά συγκρουόμενους) τρόπους προσέγγισης του ίδιου χώρου από διαφορετικούς «παρατηρητές», να τους ερμηνεύουν και να τους σχολιάζουν κριτικά,
- να προσεγγίζουν το περιβάλλον στο οποίο κινούνται με οξυμμένη παρατηρητικότητα και ευαισθησία έχοντας κριτική συναίσθηση της προσωπικής τους οπτικής,
- να εμπλουτίζουν τον τρόπο βίωσης της πόλης τους ανακαλύπτοντας νέες πτυχές της και εκτιμώντας τόσο τη ρεαλιστική όσο και την ιδεατή της υπόσταση.

Διδακτικές πρακτικές

Οι μαθητές συνεργάστηκαν τόσο στην ολομέλεια της τάξης συζητώντας, όσο και στο πλαίσιο των ομάδων για την εκπόνηση των δραστηριοτήτων που προβλέπονταν από το σενάριο. Στόχος του άλλωστε ήταν να δημιουργηθεί στο πλαίσιο της ομάδας κλίμα συνεργασίας μεταξύ των μαθητών, ώστε με την αξιοποίηση των κατάλληλων πληροφοριών να οδηγηθούν στην ανακάλυψη της γνώσης και στην προσωπική ερμηνεία του λογοτεχνικού κειμένου. Επιχειρηματολόγησαν για τις επιλογές τους,

παρουσίασαν τις εργασίες τους στην τάξη και δέχτηκαν με συζήτηση την κριτική των άλλων.

Η διδάσκουσα παρακολουθούσε την πορεία εργασίας των μαθητών τόσο μέσα στη σχολική τάξη όσο και στο περιβάλλον της ψηφιακής τάξης στο οποίο αναρτώνταν οι εργασίες. Επενέβαινε, όταν το έκρινε απαραίτητο για να δώσει κατευθύνσεις, να λύσει απορίες, να διορθώσει πιθανά λάθη και να ενθαρρύνει τη συμμετοχή όλων των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία. Έτσι, μέσω της ανατροφοδότησης, επιδιώχθηκε να επιτευχθεί η βελτίωση του υλικού που παράγεται από τους μαθητές και η απόκτηση των δεξιοτήτων που προβλέπονταν από το σενάριο.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η Αθήνα ήταν η πρώτη υποψήφια προς εξέταση πόλη, καθώς το σχολείο μας είναι κοντά στο κέντρο της. Ωστόσο, το διαθέσιμο υλικό που εντόπισα εστίαζε σε γειτονίες μακριά από αυτές των μαθητών, οπότε μετά από μία σύντομη έρευνα διαπίστωσα ότι το ενδιαφέρον τους ήταν μειωμένο, καθώς αρκετές από αυτές τους ήταν άγνωστες. Η εστίαση της θεματικής του σεναρίου στράφηκε στη Σμύρνη, καθώς –μαζί με την Αθήνα– παρείχε το περισσότερο διαθέσιμο διαδικτυακό υλικό. Ο κυριότερος λόγος όμως ήταν ότι το σχολείο μας βρίσκεται δίπλα στη συνοικία των Αμπελοκήπων με το όνομα «Προσφυγικά». Ρωτώντας τους μαθητές διαπίστωσα ότι το ένα τρίτο της τάξης είχε μικρασιατική καταγωγή. Όλοι όμως είχαν να αφηγηθούν –γενικά και αόριστα– είτε κάποιες οικογενειακές ιστορίες ή μαρτυρίες οικογενειακών φίλων που τους συνέδεαν με αυτόν τον τόπο. Η ατμόσφαιρα άρχισε να φορτίζεται συγκινησιακά και αυτό μετατράπηκε σε ισχυρό κίνητρο για μένα προκειμένου να εστιάσουμε στη συγκεκριμένη πόλη. Δεν ήθελα, ωστόσο, να ξανασχοληθούμε με ένα αφήγημα καταστροφής και μελαγχολίας για την απώλεια χαμένων πατρίδων, αλλά να

εστιάζουμε στη σκιαγράφιση της φυσιογνωμίας της Σμύρνης πριν την καταστροφή του 1922, όπως αυτή αναδύεται μέσα από διάφορες οπτικές.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Με την παρούσα εφαρμογή προσπαθήσαμε να εστιάζουμε στην πόλη, έννοια η οποία κατέχει σημαντική θέση σε μεγάλο μέρος της σύγχρονης αλλά και παλαιότερης λογοτεχνικής παραγωγής. Πολλοί συγγραφείς που ανθολογούνται στο σχολικό εγχειρίδιο της Β΄ Λυκείου, σε έργα που ανήκουν σε διάφορα λογοτεχνικά είδη και ρεύματα τόσο της ποίησης όσο και (κυρίως) της πεζογραφίας (πβ. το λεγόμενο αστικό μυθιστόρημα), αναπλάθουν και “σχολιάζουν” λογοτεχνικά τις κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις που οδηγούν στην ανάπτυξη των σύγχρονων πόλεων και στις ποικίλες μεταμορφώσεις τους, τη διαμόρφωση της αστικής τάξης, τις ιδεολογικές ζυμώσεις και εν γένει τις νέες συνθήκες ατομικής και συλλογικής εμπειρίας που αναφύονται στο αστικό περιβάλλον.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο σενάριο αξιοποιήθηκαν οι ΤΠΕ στην εργαλειακή τους διάσταση, καθώς οι μαθητές χρησιμοποίησαν το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου (Word) και το λογισμικό δημιουργίας παρουσιάσεων Prezi για να συνθέσουν τα κείμενά τους και μελέτησαν σχετικό υλικό που αναζήτησαν στο διαδίκτυο.

Πιο ουσιαστική αξιοποίηση των ΤΠΕ αποτέλεσε η ανάρτηση υλικού στο περιβάλλον της ψηφιακής τάξης, καθώς έτσι διευκολύνθηκε η συνεργασία μεταξύ των μαθητών και η απαιτούμενη ανατροφοδότηση μετά τον σχολιασμό της διδάσκουσας. Επιπλέον, έμαθαν να οργανώνουν την εργασία τους και να παράγουν πολυτροπικά κείμενα, στο πλαίσιο καλλιέργειας του ψηφιακού γραμματισμού. Όσον αφορά ειδικότερα στην περίπτωση της λογοτεχνίας, οι ΤΠΕ μπόρεσαν επιπλέον να προωθήσουν την εμπλοκή των μαθητών στη διαδικασία πραγμάτευσης και συνοικοδόμησης του λογοτεχνικού νοήματος.

Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Β' Λυκείου:

Κοσμάς Πολίτης, [\[Η ομορφιά του κόσμου\]](#)», Στου Χατζηφράγκου.

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Διδώ Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν*, 45-46. Αθήνα: Κέδρος, 1987.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό:

Βίντεο

Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα: Λογοτεχνία και πόλεις: Σμύρνη: [Προσωπικά, «οδοιοπορικό στη Σμύρνη και το Αϊβαλί»](#) (ΕΡΤ).

Ιστοσελίδες

[Ψηφίδες για την Ελληνική Γλώσσα: Λογοτεχνία και πόλεις: Σμύρνη.](#)

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

1^η ώρα

Στην αρχή της ώρας αυτής ρώτησα τους μαθητές *αν υπάρχουν κάποιοι που κατάγονται από τη Μικρά Ασία*. Περίπου το ένα τρίτο στους είκοσι επτά μαθητές σήκωσε το χέρι, αλλά χωρίς να ξέρουν ούτε τον ακριβή τόπο προέλευσης ούτε πιο συγκεκριμένες ιστορίες να αφηγηθούν. Ρώτησα όλη την τάξη *τι γνώριζαν είτε από το μάθημα της ιστορίας είτε από άλλες πηγές πληροφόρησης για τον τρόπο ζωής των κατοίκων στον χώρο της Μικράς Ασίας πριν την καταστροφή του 1922*. Οι περισσότεροι απάντησαν με κάποια δυσφορία ότι κατ' επανάληψη έχουν διδαχθεί την καταστροφή και κατέληξαν ότι οι Έλληνες εκεί «ζούσαν καλά, ήταν πλούσιοι και μορφωμένοι». Τους γνωστοποίησα τη θεματική του σεναρίου με το οποίο θα εμβαθύνουμε στη συγκεκριμένη περίοδο εστιάζοντας μέσα από ποικίλο υλικό στην πόλη της Σμύρνης πριν από το 1922. Εφόσον όμως υπήρχε η δυνατότητα για προφορικές μαρτυρίες από

συγγενείς των παιδιών, τους ζήτησα για το επόμενο μάθημα να αναζητήσουν και να αφηγηθούν ιστορίες για το πώς ζούσαν εκεί και πώς θυμούνται τις πόλεις/χωριά τους.

Η παραπάνω συζήτηση διήρκεσε περίπου μισή ώρα. Στη συνέχεια, ξεκινήσαμε την ανάγνωση του αποσπάσματος του σχολικού εγχειριδίου «[\[Η ομορφιά του κόσμου\]](#)» από το έργο του Κοσμά Πολίτη *Στου Χατζηφράγκου*. Στην αρχή ανέθεσα την ανάγνωση σε μαθητές και σε διάφορα διαλογικά σημεία, για τα οποία θεώρησα ότι η ανάγνωση χρειαζόταν να γίνει περισσότερο θεατρική ή συναισθηματική, διάβαζα η ίδια. Το κείμενο διακόπηκε περίπου στη μέση, με το τέλος της διδακτικής ώρας.

2^η ώρα

Αρκετοί μαθητές είχαν αναζητήσει πληροφορίες για την καταγωγή τους από τη Μικρά Ασία, κάτι που φάνηκε ότι τους ενέπλεξε συναισθηματικά. Στη συνέχεια, ολοκληρώσαμε την ανάγνωση του αποσπάσματος από το μυθιστόρημα *Στου Χατζηφράγκου*, το τέλος του οποίου προκάλεσε πολλά ερωτήματα για το τι απέγινε ο Τζώνης –ο κεντρικός ήρωας. Καθώς οι μαθητές αντέδρασαν αρνητικά στο να αποδώσουν γραπτά τη δική τους εκδοχή συνέχειας της ιστορίας (γεγονός είναι ότι ήταν Παρασκευή και έβδομη ώρα), ζήτησα να την αποδώσουν προφορικά. Το κείμενο έγινε σχετικά κατανοητό με αρκετές δικές μου παρεμβάσεις για τη γλωσσική εξομάλυνσή του. Η ώρα είχε ολοκληρωθεί και ενημέρωσα το τμήμα ότι την επόμενη φορά και μέχρι το τέλος του σεναρίου θα δουλεύαμε στο εργαστήριο πληροφορικής. Επίσης, τους ζήτησα να συνεργαστούν ανά θρανίο και να απαντήσουν στο φύλλο εργασίας που τους έδωσα, κρατώντας σημειώσεις και επισημαίνοντας με προσοχή χωρία του κειμένου.

3^η ώρα

Μεταφερθήκαμε στο εργαστήριο πληροφορικής, στο οποίο οι μαθητές παρουσίασαν τις απαντήσεις τους για το προηγούμενο φύλλο εργασίας. Λιγότερο από το ένα τρίτο της τάξης είχε ασχοληθεί με αυτό (επτά μαθητές), για αυτό και πριν απαντηθεί κάθε

ερώτημα, ζητούσα από κάποιο μαθητή που δεν είχε εκπονήσει την εργασία να διαβάσει την εκφώνηση, να αναλύει τα ζητούμενα της ερώτησης και να απαντά σε αυτήν από μνήμης με βάση ό,τι είχε συγκεράσει από το κείμενο. Στη συνέχεια, διορθώνοντας και συμπληρώνοντας, διάβαζε την εργασία του κάποιος από τους μαθητές που την είχαν προετοιμάσει στο σπίτι. Σε γενικές γραμμές οι απαντήσεις τους ήταν εύστοχες· επεσήμαναν τις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες που υπάρχουν στο απόσπασμα, μέσα από την ιστορία του Τζώνη και της «ομορφιάς του κόσμου».

Απέμεναν κάτι λιγότερο από δέκα λεπτά. Χώρισα τους μαθητές σε εννέα ομάδες των τριών, λόγω των εννέα υπολογιστών, μπήκαμε στο ψηφιακό περιβάλλον «[Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα](#)» και ακολουθήσαμε τα παρακάτω βήματα: → Νεοελληνική Λογοτεχνία → Λογοτεχνία και πόλεις → Πόλεις → Σμύρνη. Τους ζήτησα να περιηγηθούν στον χάρτη της Σμύρνης, που δίνει έμφαση σε συγκεκριμένα χωροταξικά σημεία της πόλης, π.χ. λιμάνι, ρολόι κλπ. Το αρχικό τους ενδιαφέρον, λόγω της δυνατότητας διάδρασης που διαφαινόταν, διαδέχτηκε απογοήτευση· όπως σχολίασαν: «η συντριπτική πλειοψηφία του διαθέσιμου υλικού ήταν γραπτές πηγές, λογοτεχνικές ή μη, ελάχιστο το οπτικό/ακουστικό υλικό και καμία άλλη δυνατότητα διάδρασης ή εξερεύνησης». Η ώρα τελείωσε και τους ενημέρωσα ότι θα γνωρίζαμε την πόλη της Σμύρνης μέσα από άλλες οπτικές την επόμενη ώρα. Για το σπίτι θα μπορούσαν να δουν το απόσπασμα της εκπομπής [Προσωπικά, «οδοπορικό στη Σμύρνη»](#) για την περιήγηση στη σύγχρονη Σμύρνη, προκειμένου να συγκρίνουν τη σημερινή εικόνα της πόλης με αυτήν που σχημάτισαν από τον χάρτη της διαδικτυακής εφαρμογής¹.

4^η ώρα

Μόνο δύο μαθητές είχαν δει την εκπομπή για τη Σμύρνη. Ανανέωσα την εργασία για την επόμενη φορά, γιατί θεωρούσα πιο πιθανό να διαθέσουν τον χρόνο τους στο σπίτι για να δουν μία τηλεοπτική εκπομπή από το να ασχοληθούν με ένα ακόμη

¹ Βλ. [3^η ώρα, ατομική εργασία για το σπίτι](#).

λογοτεχνικό κείμενο. Μεταβήκαμε στο σημείο «Γνωριμία με την πόλη» και πιο συγκεκριμένα στο απόσπασμα από το έργο της Δ. Σωτηρίου [Οι νεκροί περιμένουν](#).

Διατηρώντας το ίδιο φύλλο εργασίας, έγινε συζήτηση στην τάξη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο προβάλλεται η πόλη της Σμύρνης στο κείμενο αυτό, τις ομοιότητες και τις διαφορές που παρουσιάζει σε σχέση με το κείμενο του σχολικού εγχειριδίου αλλά και με τις εικόνες από το περιβάλλον «Λογοτεχνία και πόλεις», τον ρόλο που διαδραματίζει η πόλη στη σύνθεση του έργου. Αυτό το κείμενο τους φάνηκε πιο διαφωτιστικό για τον τρόπο ζωής, τις δραστηριότητες και τη φυσιογνωμία της πόλης σε σχέση με αυτό του σχολικού βιβλίου, για το οποίο επεσήμαναν ότι η ιστορία του Τζώνη κυριαρχούσε και η πόλη λειτουργούσε περισσότερο σαν το σκηνικό πλαίσιο της ιστορίας. Οδεύοντας προς το τέλος της ώρας, τους ανέθεσα ως [ατομική εργασία](#) για το σπίτι να συγκρίνουν τη συνολική εικόνα που διαμόρφωσε καθένας τους για την πόλη της Σμύρνης μετά το τέλος του σεναρίου, σε σχέση με αυτήν που είχε πριν την έναρξή του. Θα έπρεπε να αναρτήσουν στην ομάδα της τάξης στο Facebook την απάντησή τους σε έγγραφο Word και να δημιουργήσουν μία παρουσίαση στην εφαρμογή Prezi για την εικόνα που σχημάτισαν για τη ζωή στη Σμύρνη πριν το 1922.

5^η ώρα

Παρά τις προσδοκίες μου, ελάχιστοι είδαν την εκπομπή *Προσωπικά* και ξανά μόνο το ένα τρίτο της τάξης υλοποίησε την ατομική εργασία². Αφού προέβαλα το περίπου εικοσάλεπτο απόσπασμα, ζήτησα από την ολομέλεια να απαντήσει προφορικά στην εργασία και κλείσαμε με την παρουσίαση πέντε εργασιών. Σε γενικές γραμμές σχολίασαν ότι δε βρήκαν ιδιαίτερα ενδιαφέρον το ψηφιακό περιβάλλον, λόγω της περιορισμένης δυνατότητας διάδρασης και της αφθονίας γραπτού υλικού, ωστόσο έμαθαν περισσότερες και πιο συγκεκριμένες πληροφορίες για την πόλη της Σμύρνης και τους κατοίκους της, κάτι που συγκίνησε όσους είχαν μικρασιατική καταγωγή.

² Βλ. στον φάκελο τεκμηρίων τα αρχεία poli_ef_tek_1-5.

Αυτό τους κινητοποίησε να αναζητήσουν και πιο συγκεκριμένες πληροφορίες για τις προσωπικές τους ιστορίες, ενώ τους άρεσε ότι ασχολήθηκαν για πρώτη φορά με το τι υπήρχε πριν και όχι μετά την καταστροφή του '22. Για να μελετηθεί ευρύτερα η λειτουργία της πόλης στη λογοτεχνία, θεωρώ ότι θα έπρεπε να ακολουθήσουν και άλλα κείμενα, ωστόσο η πρώτη προσέγγιση έδωσε θετικά δείγματα.

ΣΤ. ΦΥΛΛΟ/Α ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3^η-4^η-5^η ώρα – φύλλο εργασίας κοινό για όλες τις ομάδες

- 1) Ποιες όψεις της πόλης προβάλλονται; Σε ποιο χρονικό-ιστορικό πλαίσιο τοποθετούνται; Ποια είναι η δημογραφική της σύνθεση;
- 2) Δίνεται περισσότερη έμφαση στην ιστορία της πόλης ή στη «μικροϊστορία» κάποιων κατοίκων της; Ποια η σχέση των γεγονότων της προσωπικής ζωής των κατοίκων με τα τεκταινόμενα σε ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο;
- 3) Σε ποιο βαθμό περιστατικά, πρόσωπα, καταστάσεις ή τοποθεσίες ανταποκρίνονται στη γνώση μας για την ιστορική πραγματικότητα; Σε ποια έκταση η μυθοπλασία συμπληρώνει ή αντικαθιστά την πραγματικότητα και πόσο σημαντική είναι για την αφηγηματική δόμηση του κειμένου και τη διέγερση του αναγνωστικού ενδιαφέροντος;
- 4) Ποια στοιχεία της πόλης νομίζετε ότι διαδραματίζουν λειτουργικό ρόλο στο έργο, π.χ. προωθούν την αφήγηση, επηρεάζουν την ψυχολογία, τη συμπεριφορά και τις πράξεις των ηρώων;
- 5α) Να εξετάσετε το είδος του αφηγητή, την εστίαση της αφήγησης, τη χρήση αναδρομικής αφήγησης, περιγραφής ή σχολίων. Ποια σχέση έχει ο αφηγητής με την πόλη του; Έχει την τάση να την εξιδανικεύσει ή την προσεγγίζει κριτικά; Υπάρχουν περισσότεροι αφηγητές που προβάλλουν διαφορετικές πλευρές της πόλης ανάλογα με τα βιώματα, την ιδεολογία, την κοινωνική τάξη, το φύλο, την καταγωγή, την εθνικότητα, τη θρησκεία τους; Ποιο είδος εστίασης υιοθετείται; Ποια είναι τα υποκείμενα και τα αντικείμενα της εστίασης και ποιες προοπτικές στην πόλη προβάλλουν; Το φύλο του συγγραφέα συνδέεται με τις πλευρές της πόλης που προβάλλονται στο κείμενό του;
- β) Πόσο πειστικά/αληθοφανή είναι η γλώσσα και το ύφος του έργου; Ποιους τύπους τοπικού λεκτικού ιδιώματος ή παλαιότερους χρονολογικά εντοπίζετε;

6) Να εντοπίσετε τα χαρακτηριστικά της πόλης, καθώς και της σχέσης της με τους ήρωες στην αρχή και στο τέλος της αφήγησης. Έχουν μεταβληθεί τα στοιχεία αυτά και με ποιον τρόπο; Σε ποιον κυρίαρχο παράγοντα μπορεί να αποδοθεί αυτή η μεταβολή;

3^η ώρα - Ατομική εργασία για το σπίτι

Να παρακολουθήσετε το απόσπασμα της εκπομπής [Προσωπικά, «οδοιπορικό στη Σμύρνη»](#) και να συγκρίνετε την εικόνα της πόλης της Σμύρνης σήμερα με αυτήν που σχηματίσατε από τον χάρτη του ψηφιακού περιβάλλοντος [«Λογοτεχνία και πόλεις»](#).

Την εκπομπή θα βρείτε στην παραπάνω διαδικτυακή εφαρμογή ακολουθώντας τα παρακάτω βήματα. Δίπλα από τον χάρτη της πόλης υπάρχει ο τίτλος «Σμύρνη, πόλη χαμένη και ξανακερδισμένη» και δεξιά ένα βελάκι προς τα κάτω. Πατώντας το, ακολουθείτε τις εξής επιλογές: «Γνωριμία με την πόλη» → κάτω από την εικόνα που θα εμφανιστεί πατάτε ξανά πάνω στο «Γνωριμία με την πόλη» → και το τελευταίο εικονίδιο που θα εμφανιστεί έχει τίτλο *Προσωπικά, «οδοιπορικό»*.

4^η ώρα - Ατομική εργασία για το σπίτι

Μετά το τέλος του σεναρίου, να συγκρίνετε την εικόνα και τις γνώσεις που είχατε για την πόλη της Σμύρνης και τη ζωή των κατοίκων της πριν την έναρξή του, με αυτές που αποκτήσατε με την εφαρμογή του σεναρίου. Να αναρτήσετε στην ομάδα της τάξης στο Facebook την απάντησή σας σε έγγραφο Word και να δημιουργήσετε μία παρουσίαση στην εφαρμογή Prezi (αν δεν μπορείτε, εναλλακτικά στο PowerPoint) που θα θεωρούσατε αντιπροσωπευτική της αίσθησής σας για τη ζωή στη Σμύρνη πριν το 1922.

Ζ. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ³

Σε περίπτωση που οι μαθητές δε ζουν σε πόλη, μπορεί να επιλεγεί προς έρευνα λ.χ. το νησί ή η ευρύτερη περιοχή κατοικίας τους, ανάλογα με την ύπαρξη διαθέσιμου υλικού. Συμπληρωματικά (ή εναλλακτικά) θα μπορούσε η θεματική να αφορά λογοτέχνες της πόλης/περιοχής των μαθητών και να θέτει ποικίλα ερευνητικά ερωτήματα: ποιοι λογοτέχνες κατάγονται από/έζησαν/ζουν στην περιοχή; Εμφανίζεται η πόλη καταγωγής τους στη λογοτεχνική τους παραγωγή; Ερευνητικό άξονα θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει η έννοια της σύγχρονης μεγαλούπολης («μητρόπολης») στην Ελλάδα και κυρίως στο εξωτερικό. Τέλος, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η διερεύνηση της «μυθοποίησης» συγκεκριμένων πόλεων της διαδικασίας, δηλαδή, μέσω της οποίας η λογοτεχνική κατασκευή μιας πόλης οδηγεί στην ανάπτυξη μιας σχετικής «μυθολογίας» της (Αποστολίδου 1998/1999 και 2000).

Η «μυθοποίηση» αυτή της πόλης φέρει συγκεκριμένα ιδεολογικά χαρακτηριστικά, αναπαράγεται, εξελίσσεται, τροποποιείται κλπ. στο γενικότερο κοινωνικοπολιτικό επίπεδο και σε βάθος χρόνου. Η πόλη καθίσταται έτσι ένα *ιδεολόγημα* εντοπισμένο σε έναν ευρύτερο πολιτισμικό χάρτη. Η έρευνα στο πεδίο αυτό εισάγει τους μαθητές σε έναν εξαιρετικά σημαντικό προβληματισμό σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο δημιουργούνται και λειτουργούν οι πολιτισμικοί κώδικες στη σύγχρονη εποχή, αλλά αναγκαστικά δεν μπορεί να αφορά μεγάλο αριθμό πόλεων. Είναι προφανές ότι σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις τροποποιείται ανάλογα η σκοποθεσία του μαθήματος, καθώς και το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων.

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το ψηφιακό περιβάλλον «[Λογοτεχνία και πόλεις](#)» απογοήτευσε αρκετούς μαθητές γιατί ήταν υπό κατασκευή και περιόριζε αρκετά την έρευνά τους. Αυτό που άρεσε

³ Παραθέτω ακριβώς τις ποικίλες εκδοχές που προτείνει ο συντάκτης του αρχικού σεναρίου, καθώς δίνουν πολύπλευρους τρόπους θέασης και γνωριμίας της πόλης.

ήταν η δυνατότητα αυτενέργειας και διάδρασης στον χάρτη της πόλης, όπου μπορούσαν να πραγματοποιήσουν ιστοεξερευνήσεις, με πλεόνασμα ωστόσο γραπτών πηγών σε σχέση με το οπτικό/ακουστικό υλικό.

Προκειμένου, βέβαια, να κατανοήσουν οι μαθητές πιο αναλυτικά και πιο αποτελεσματικά την έννοια της πόλης στη λογοτεχνία, απαιτείται να αφιερωθούν διπλάσιες ώρες στην εφαρμογή του σεναρίου.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αποστολίδου, Βενετία. 1998/1999. «Ο ρόλος της πεζογραφίας στη μυθοποίηση της πόλης. Το παράδειγμα της Θεσσαλονίκης». *Εντευκτήριο* 45/3, 29-40.

Αποστολίδου, Βενετία. 2000. «Λογοτεχνία της πόλης/πόλεις της λογοτεχνίας». Στο Ομάδα Έρευνας για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας. *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο ... μια νέα πρόταση διδασκαλίας*. επιμ. Βενετία Αποστολίδου, Βικτωρία Καπλάνη & Ελένη Χοντολίδου. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, 335-346.